

АЛГОРИТМІЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЯК РЕКОМЕНДАЦІЙНІ СИСТЕМИ ВПЛИВАЮТЬ НА СВІДОМІСТЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано феномен алгоритмічних маніпуляцій у соціальних мережах та їхній вплив на формування свідомості особистості. Розглянуто принципи функціонування рекомендаційних систем, що визначають інформаційне наповнення цифрового простору користувача. Особливу увагу приділено механізмам формування інформаційних бульбашок і їхнім психологічним наслідкам, зокрема зниженню рівня критичного мислення, емоційній поляризації та підвищенню вразливості до маніпулятивного впливу. Обґрунтовано необхідність розвитку медіаграмотності та усвідомленого споживання інформації як ключових засобів протидії алгоритмічним маніпуляціям у сучасному цифровому середовищі.

Ключові слова: соціальні мережі, алгоритмічні маніпуляції, рекомендаційні системи, інформаційна бульбашка, свідомість, медіаграмотність.

Abstract

The article analyzes the phenomenon of algorithmic manipulation in social networks and its impact on the formation of individual consciousness. The principles of recommendation systems functioning, which determine the information content of the user's digital environment, are examined. Particular attention is paid to the mechanisms of information bubble formation and their psychological consequences, including reduced critical thinking, emotional polarization, and increased vulnerability to manipulative influence. The necessity of developing media literacy and conscious information consumption as key tools for counteracting algorithmic manipulation in the modern digital environment is substantiated.

Keywords: social networks, algorithmic manipulation, recommendation systems, information bubble, consciousness, media literacy.

Вступ

У сучасному цифровому суспільстві соціальні мережі посідають провідне місце серед каналів отримання, поширення та інтерпретації інформації. Вони не лише забезпечують комунікацію між користувачами, а й істотно впливають на формування суспільної думки, ціннісних орієнтацій і поведінкових установок. Взаємодія людини з інформаційним контентом у межах соціальних платформ дедалі частіше відбувається не безпосередньо, а через алгоритмічні рекомендаційні системи, які визначають, яку саме інформацію користувач бачить у своїй стрічці новин.

Первинною метою таких систем є персоналізація контенту та підвищення зручності користування платформами. Водночас їхній прихований вплив на когнітивні та емоційні процеси особистості створює передумови для маніпуляцій свідомістю, що актуалізує необхідність наукового аналізу цього явища [2].

Результати дослідження

Рекомендаційні алгоритми соціальних мереж функціонують на основі збору та аналізу цифрових слідів користувачів, зокрема історії переглядів, реакцій, коментарів і тривалості взаємодії з контентом. Отримані дані дозволяють прогнозувати інтереси людини та автоматично відбирати інформаційні матеріали, які з найбільшою ймовірністю утримають її увагу. Унаслідок цього перевага надається емоційно насиченому, конфліктному або провокаційному контенту, що стимулює сильні психологічні реакції.

Подібний підхід поступово трансформує сприйняття реальності, оскільки користувачеві пропонується обмежена інформаційна картина світу, сформована не на основі об'єктивної

різноманітності думок, а відповідно до логіки алгоритмів. Одним із найбільш значущих наслідків такого впливу є формування інформаційних бульбашок.

Інформаційна бульбашка характеризується перебуванням користувача в замкненому інформаційному просторі, де домінують повідомлення, що підтверджують його попередні переконання та погляди. Альтернативні позиції або критичні оцінки практично не потрапляють у поле зору людини, що створює ілюзію однастайності та беззаперечності власної точки зору [4].

Формування таких бульбашок відбувається поступово й майже непомітно. Алгоритми, реагуючи на вибірккову активність користувача, дедалі точніше відтворюють його вподобання, водночас звужуючи спектр доступної інформації. Цей процес посилюється психологічними механізмами, зокрема ефектом підтвердження, коли людина схильна віддавати перевагу інформації, що узгоджується з її уявленнями, та уникати суперечливих даних.

Перебування в інформаційній бульбашці має суттєві наслідки для свідомості особистості: знижується рівень критичного мислення, спрощується розуміння складних соціальних процесів, зростає емоційна поляризація. У такому середовищі людина стає більш уразливою до маніпулятивних повідомлень, дезінформації та пропаганди [1]. У ширшому суспільному контексті це сприяє загостренню конфліктів і зростанню недовіри між соціальними групами. Тож важливим є розвиток критичного мислення та підтримання його в належному тонусі. Для цього існує чимало форм та засобів, варто відзначити зокрема такі, які можуть бути використані в навчальному процесі, як у середній школі, так і закладах вищої освіти: літературні дебати, детальніше дивись: [5] та відео-реалії [6]. Літературні дебати спонукають учасників з одного боку шукати аргументи на користь своєї позиції, а з іншого боку виявляти слабкість у позиції опонентів і при цьому спиратися на об'єктивні дані, зміст відповідних літературних творів. А робота з фактами є однією з головних компонент успішного критичного мислення. Формат же відео-реалій покликаний для формування широти категоризацій, широких асоціацій у студентів і учнів, що привчає бачити більше, ніж звичайно. Такі навчально-ігрові тренування покликанні до формування гнучкості мислення, вихід за межі усталених алгоритмів, а звідси й буде своєрідна вакцинація проти алгоритмів соцмереж.

Висновки

Таким чином, алгоритмічні рекомендаційні системи соціальних мереж виступають не лише технологічним інструментом персоналізації контенту, а й потужним чинником впливу на свідомість людини. Формування інформаційних бульбашок обмежує свободу мислення та створює сприятливі умови для маніпулятивного впливу.

Протидія алгоритмічним маніпуляціям можлива за умови поєднання особистісної відповідальності користувачів, розвитку критичного мислення та підвищення рівня медіаграмотності. Усвідомлення принципів роботи рекомендаційних систем, свідоме розширення кола інформаційних джерел і критичне ставлення до емоційно забарвленого контенту є ключовими передумовами зменшення маніпулятивного впливу алгоритмів у сучасному цифровому середовищі [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудзенко О. Г., Пастрик Т. В., Лазько А. М., Гальчун Н. П. Психолінгвістичні механізми маніпуляції у сучасному інформаційному просторі: стратегії впливу та протидії. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2024. Вип. 4. С. 66–76.
2. Городиська Н., Василечко К. Інформаційна війна як один із видів маніпуляції людством. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*. Тернопіль, 2022. С. 42–44.
3. Гороховський О. М. *Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи*. Дніпро: ЛІРА, 2017. 133 с.
4. Григорова З. В. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства*. 2017. № 3 (57). С. 93–98.
5. Теклюк А. І. Літературні дебати як засіб розвитку критичного мислення. // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. Доступ: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20483/4947.pdf?sequence=3>
6. Теклюк А. І. Використання формату гри "Відео-реалії" для розвитку гнучкого мислення. // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. Доступ: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20454/5236.pdf?sequence=3>

Вознюк Евеліна Сергіївна — студентка групи ІПКТ-24б, кафедра комп'ютерних наук, факультет інтелектуальних інформаційних технологій та автоматизації, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця, e-mail: evelinvozn@gmail.com

Науковий керівник: **Теклюк Анатолій Іванович** – канд. філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Vozniuk Evelina Serhiivna — student of 1PCT-24b group, Department of Computer Science, Faculty of Intelligent Information Technologies and Automation, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: evelinvozn@gmail.com

Supervisor: **Tekliuk Anatolii I.** — PhD in Philosophy, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: teklyuk.a.i@vntu.edu.ua